

DE EZEL ALS CULTUURHISTORISCH FENOMEEN

“De ezel is lui, koppig, dom en komt alleen met stokslagen in actie.... De ezel is slim, taai en mee-
gaand, kent zijn eigen grenzen, vlucht niet voor gevaar, leeft op een schraal dieet en is al millennialang
's mens lastdier en rijdier.” Aldus luidt de openingszin van het boek dat Ruud Conens en Annet van
over de ezel maakten. Een rijk geïllustreerde uitgave die het vanouds bekende lastdier zijn terechte
plek in de cultuurgeschiedenis geeft.

TEKST: JANNEKE VAN DER VEER, FOTO'S: RUUD CONENS EN ANNET VAN WIECHEN

Het echtpaar Ruud Conens en Annet van Wiechen, respectievelijk fotograaf en archeologe, maakten samen tal van reizen waarbij ze hun passie voor oudheidkundige zaken konden botvieren. Gaandeweg ontwikkelden ze tijdens die reizen een zwak voor de vele ezels die ze, met name in het Middellandse Zeegebied, tegenkwamen. Zo hadden ze oog voor de vele arbeid die de dieren moesten verrichten. De beloning die er tegenover stond, was meestal niet navenant. Slaag, weinig eten en een

schamel onderkomen waren vaak hun deel, constateerden Conens en Van Wiechen. Kortom, een armzalig bestaan, dat hen steeds meer ging intrigeren. Vanuit die fascinatie doken de twee onderzoekers als vanzelf in de geschiedenis van de ezel. Hoe gingen mensen door de jaren heen met ezels om? Welke betekenis had en heeft het dier in de verschillende culturen? Hoe is de ezel verbeeld in kunst en literatuur? Het waren vragen die Ruud Conens en Annet van Wiechen meenamen op hun reizen. De ezel als cultuurhistorisch fenomeen werd daardoor in hoge mate bepalend

voor de invulling van die reizen. Ze zochten naar antwoorden, waarbij Ruud Conens bovendien actief was met de camera. En zoals het meestal gaat: hoe meer je over een onderwerp te weten komt, hoe interessanter het wordt. Kennis die ze deelden met anderen door overal in het land lezingen over het onderwerp ezel te houden. Vanzelfsprekend ontstond ook het idee om alle informatie over de ezel vast te leggen in een boek. Dat plan konden ze samen niet meer ten uitvoer brengen doordat Ruud Conens ziek werd en in november 2010 overleed. “Hij liet een

In 2014 verscheen de **EZEL**: archeologie - geschiedenis - cultuur - kunst - literatuur van Raud Conens & Annet van Wiechen.

de hilarische belevenissen van Burnellus, een ezel met menselijke eigenschappen die ontvreden is over de lengte van zijn staart (hij vindt hem te kort!), geeft Nigelus in zijn uit ongeveer 1180 daterende *Speculum stultorum* (Dwazenspiegel) een beeld van de misstanden in de wereld, in het bijzonder onder de geestelijke elite en in de kloosters.

Grauwkje

Een andere ezel die in de geschiedenis zijn sporen heeft nagelaten is Grauwkje, de ezel uit de roman *Don Quichot van La Mancha* van de Spaanse schrijver Miguel de Cervantes Saavedra (1547-1616), dat over de reisavonturen gaat van een oude edelman die ten strijde trekt tegen het onrecht in de wereld. Daarbij wordt hij geholpen door zijn knecht Sancho Panza, die steeds vergezeld gaat van de trouwe ezel Grauwkje. Regelmatig komt het gezelschap in moeilijkheden, waarbij het dier zijn baasje nooit in de steek laat. In het laatste hoofdstuk van de **EZEL** wordt ingegaan op de vraag of de ezel inderdaad zo dom was als dikwijls is voorgesteld. Het zal duidelijk zijn dat die vraag in een boek dat als het ware een eerbetoon is aan het dier, ontkennend wordt beantwoord. Maar dat gebeurt zeer genuanceerd, want 'wat is domheid' en 'wat is wijsheid', stelt Annet van Wiechen in navolging van filosofen die zich door de eeuwen heen met deze levensvragen hebben beziggehouden.

De ezel en het kinderboek

Als liefhebber van kinderboeken heb ik natuurlijk gekeken in hoeverre in de **EZEL** kinderboeken waarin ezels een rol spelen aan bod komen. Voor dat aspect is zeker aandacht. Genoemd zijn al de sprookjes en in het laatste hoofdstuk wordt uitgebreid ingegaan op *Uit het leven van Dik Trom* (1891) van C. Joh. Kievit (1858-1931) met daarin de beroemde scène waarin Dik Trom achterstevoren op een ezel zit. En verder worden onder meer de boeken *De avonturen van Pinocchio* (1915) van de Italiaanse schrijver Carlo Collodi (1826-1890), *De avonturen van een ezel* (1902) naar de Franse uitgave van Sophie Rostopchine, Comtesse de Ségure (1799-1874) en *Corso, het ezeltje* (1959) van C.E. Pothast-Grimberg (1900-1975) besproken. De laatste titel werd bekroond als Kinderboek van het Jaar en is vele malen herdrukt. Behalve dit boek schreef Pothast-Grimberg nog vier boeken over het Corsicaanse ezeltje:

Van vrienden en kennissen kreeg Annet van Wiechen vele miniatuurezeltjes, zo ook deze puzzel-ezel.

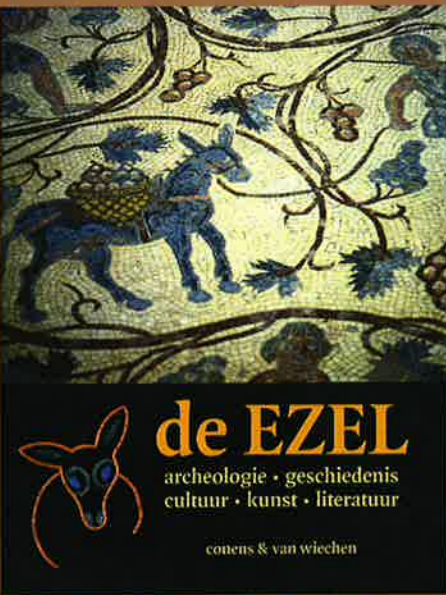
Corso als geleidehond (1960), *Corso heeft het laatste woord* (1960), *3-1 voor Corso!* en *Corso terug naar Corsica?* (1961).

Tot slot

De zestiende-eeuwse filosoof Giovan Battista Pino citerend stelt Annet van Wiechen vast dat ze ervan overtuigd is dat 'er al heel veel over de ezel is geschreven en dat er altijd nog veel meer over de ezel valt te schrijven...'. Meteen dacht ik aan het kleine boekje *Ezelsoor* van Kees Stip (1913-2001), dat in 1957 is uitgegeven door de Nederlandse Boekverkoopersbond ter gelegenheid van haar vijftigjarig bestaan. De uitgave, waarvan de titel verwijst naar het slordig omgevouwen hoekje van een bladzijde in een boek dat als bladwijzer dient, heeft een fraaie, door illustratrice Jenny Dalenoord (1918-2013) ontworpen, omslag. Op het internet (www.bijzonderboek.nl/op-eigen-titel/ezelsoor/) vond ik vervolgens dat de illustratrice al eerder ezels had getekend. Ze heeft er zelfs een prijs mee gewonnen: in 1952 werd aan haar voor de linoleumsnede 'Ezelmarkt, Granada' (1951) een tweede prijs in de categorie grafiek toegekend bij de uitreiking van de Jacob Marisprijs. De eerste prijs was toen voor Hubert Bekman. ●

De uitgave de **EZEL**: archeologie - geschiedenis - cultuur - kunst - literatuur (ISBN 978-90-9028314-2) is in eigen beheer uitgegeven. Het boek is te koop bij boekhandel Lovink in Lochem en de museumwinkel van het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden. Daarnaast kan het worden besteld via www.deEZEL.nl. Het boek kost € 29,90, exclusief verzendkosten.

Toeristenezel in Petra (Jordanië).

grote leegte achter én een rijke schat aan herinneringen en aan fotomateriaal", schrijft Annet Wiechens in het persoonlijke voorwoord in **de EZEL**. Die herinneringen en de foto's vormden haar houvast in die moeilijke periode. Ze gaven haar ook de inspiratie en kracht om het onderzoek naar de ezel voort te zetten en de voorgenomen publicatie te realiseren. Het resultaat daarvan mag er zijn: **de EZEL** is een prachtig boek dat ieders kijk op het vaak verguisde dier zal verbreden en verdiepen. Het levendig geschreven boek biedt een boeiende mix van cultuurhistorische informatie, anekdotes, verhalen en persoonlijke (reis-)impressies. Een uitgave om regelmatig ter hand te nemen, om stukjes in te lezen en vooral ook keer op keer te genieten van de buitengewoon fraaie foto's.

Inhoud

Het is onmogelijk om in een kort bestek de veelzijdige inhoud van de **EZEL** weer te geven. We kunnen slechts volstaan met het noemen van enkele aspecten die in het boek worden belicht. Dat betreft in het eerste hoofdstuk het onderscheid tussen wilde en tamme ezels. Daarna volgen hoofdstukken over onder meer ezels in Griekenland en de Griekse cultuur, ezelfabels, ezels in de Romeinse cultuur, de waarde van ezels in geld, ezelaanbidders, ezelsprookjes (bijvoorbeeld 'De Bremer Stadsmuzikanten'), ezelryders, de Palmezel die een rol speelt bij de intocht van Jezus in Jeruzalem op de later zo genoemde 'palmzondag' en de ezel in de muziek. Ook wordt ingegaan op enkele bijzondere ezels in de cultuurgeschiedenis, zoals de ezel Burnellus ofwel Bruintje, die het geesteskind is van de twaalfde-eeuwse Anglo-Normandische geestelijke Nigelus van Longchamps. Aan de hand van